

West Bengal State University

B.A./B.Sc./B.Com. (Honours, Major, General) Examinations, 2012

PART - II

SANSKRIT — GENERAL

Paper - II

(NEW & OLD SYLLABUS)

Duration : 3 Hours]

[Full Marks : 100

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

The figures in the margin indicate full marks.

(NEW SYLLABUS)

UNIT - I

(Marks : 40)

1. Answer any one of the following questions : 1 × 12 = 12
 নিম্নলিখিত প্রশ্নগুলির যে কোন একটির উত্তর দিন :
 a) तत्रापि च चतुर्थोऽङ्को यत्र याति शकुन्तला — How far do you agree with the statement Discuss.
 तत्रापि च चतुर्थोऽङ्को यत्र याति शकुन्तला — मन्त्रव्याप्टिते आपनार कतटा सम्मति आछे ता आलोचन करुन ।
 b) What is the necessity of the introduction, of mad elephant in the first act of the AbhijñānaŚakuntala ? Explain the allegory underlying the episode.
 अभिज्ञानशकुन्तल नाटकेर प्रथम अङ्के मन्त्र हस्ती प्रवेशेर घटनाटिर् की प्रयोजन छिल ? अन्तर्निहित रूपकटिर् बिश्लेषण करुन ।
 c) Discuss the importance of the role of Vidūṣaka in Kālidāsa's AbhijñānaŚakuntala.
 कालिदासेर अभिज्ञानशकुन्तल नाटकेर विदूषक चरित्रटिर् गुरुत्व पर्यालोचना करुन ।
2. Write short notes on any four of the following : 4 × 2 = 8
 ये कोन चारटि बिषये संक्षिप्त टीका लिखुन :
 नान्दी, हंसपदिका, वसुमती, सर्वदमन, इशाम्य अष्टौ तनवः, कुलपतिः, विष्कम्भकः, सूत्रधारः ।
3. Translate into Bengali or English any two of the following : 2 × 6 = 12
 निम्नलिखित ये कोन दुटि श्लोकेर बांग्ला अथवा इंगरेजि अनुवाद करुन :
 a) मुक्तेषु रश्मिषु निरायतपूर्वकाया
 निष्कम्पचामरशिखा निभृतोर्ध्वकर्णाः ।
 आत्मोद्धतैरपि रजोभिरलङ्घनीया
 धावन्त्यमी मृगजवाक्षमयेव रथ्याः ॥
 b) भूत्वा चिराय चतुरन्तमहीसपत्नी
 दौष्यन्तिमप्रतिरथं तनयं निवेश्य ।
 भर्त्रा तदर्पितकुटुम्बभरेण सार्धं
 शान्ते करिष्यसि पदं पुनराप्रमेऽतस्मिन् ॥

West Bengal State University

B.A./B.Sc./B.Com. (Honours, Major, General) Examinations, 2012

PART - II
SANSKRIT — GENERAL
Paper - II
(NEW & OLD SYLLABUS)

Duration : 3 Hours]

[Full Marks : 100

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

The figures in the margin indicate full marks.

(NEW SYLLABUS)

UNIT - I
(Marks : 40)

1. Answer any one of the following questions : 1 × 12 = 12
 নিম্নলিখিত প্রশ্নগুলির যে কোন একটির উত্তর দিন :
 a) तत्रापि च चतुर्थोऽङ्को यत्र याति शकुन्तला — How far do you agree with the statement ? Discuss.
 तत्रापि च चतुर्थोऽङ्को यत्र याति शकुन्तला — मञ्चव्यक्तिते आपनार कतटा सम्प्रति आहे ता आलोचना करुन ।
 b) What is the necessity of the introduction, of mad elephant in the first act of the AbhijñānaŚakuntala ? Explain the allegory underlying the episode.
 অভিজ্ঞানশকুন্তল নাটকের প্রথম অঙ্কে মত্ত হস্তী প্রবেশের ঘটনাটির কী প্রয়োজন ছিল ? অন্তর্নিহিত রূপকটির বিশ্লেষণ করুন ।
 c) Discuss the importance of the role of Vidūṣaka in Kālidāsa's AbhijñānaŚakuntala.
 কালিদাসের অভিজ্ঞানশকুন্তল নাটকের বিদূষক চরিত্রটির গুরুত্ব পর্যালোচনা করুন ।
2. Write short notes on any four of the following : 4 × 2 = 8
 যে কোন চারটি বিষয়ে সংক্ষিপ্ত টীকা লিখুন :
 নান্দী, হংসপদিকা, বসুমতী, সর্বদমন, ইশাস্য অষ্টৌ তনব:, কুলপতি:, বিষ্কম্বক:, সূত্রধার: ।
3. Translate into Bengali or English any two of the following : 2 × 6 = 12
 নিম্নলিখিত যে কোন দুটি শ্লোকের বাংলা অথবা ইংরেজি অনুবাদ করুন :
 a) মুক্তেষু রশ্মিষু নিরায়তপূর্বকায়া
 নিষ্কম্বচামরশিখ্রা নিধৃতোধ্বকর্ণা: ।
 আত্মোদ্ধতৈরপি রজোভিরলঙ্ঘনীয়া
 ধাবন্ত্যমী মৃগজবাশ্বময়েব রথ্যা: ॥
 b) भूत्वा चिराय चतुरन्तमहीसपत्नी
 दौष्यन्तिमप्रतिरथं तनयं निवेश्य ।
 भर्त्रा तदर्पितकुटुम्बधरेण सार्धं
 शान्ते करिष्यसि पदं पुनराश्रमेऽतस्मिन् ॥

- c) सरसिजमनुविद्धं शैवलेनापि रम्यं
मलिनमपि हिमांशोर्लक्ष लक्षो तनोति ।
इयमधिकमनोज्ञा वल्कलेनापि तन्वी
किमिव हि मधुराणां मण्डनं नाकृतीनाम् ॥
- d) गाहन्तां महिषा निपानसलिलं शृङ्गेर्मुहुस्ताडितं
छायावद्भक्तदम्बकं मृगकुलं रोमन्यमभ्यसतु ।
विस्रब्धं क्रियतां वराहततिभिर्मुस्ताक्षतिः पल्वले
विश्रामं लभतामिदञ्च शिथिलज्याबन्धमस्मद्भुः ॥

4. Explain with reference to the context any *one* of the following : 1 × 8 = 8

নিম্নলিখিত যে কোন একটি শ্লোকের সপ্রসঙ্গ ব্যাখ্যা লিখুন :

- a) शुद्धान्तदुर्लभमिदं वपुराप्रमवासिनी यदि जनस्य ।
दूरीकृताः खलु गुणैरुद्यानलता वनलताभिः ॥
- b) अभिजनवतो भर्तुः श्लाघ्ये स्थिता गृहिणीपदे
विभवगुरुभिः कृत्यैस्तस्य प्रतिक्षणमाकुला ।
तनयमचिरात् प्राचीवार्कं प्रसूय च पावनं
मम विरहजां न त्वं वत्से ! शुचं गणयिष्यसि ॥

UNIT - II

(Marks : 30)

5. a) Discuss the qualities of the kings of the dynasty of Raghu as found in the Raghuvamśa Canto I. 12

রঘুবংশের প্রথম সর্গ অনুসারে রঘুবংশীয় রাজাদের গুণাবলী আলোচনা করুন ।

OR / অথবা

b) Why did king Dilīpa go to the hermitage of Vasīstha ? Describe his journey with a note on Kalidāsa's love for nature. 12

মহারাজ দিলীপ কেন বশিষ্ঠাশ্রমে গিয়েছিলেন ? তাঁর যাত্রাপথের বর্ণনা দিন এবং এই প্রসঙ্গে কালিদাসের প্রকৃতিপ্রেম সম্পর্কে সংক্ষেপে আলোচনা করুন ।

6. Write short notes on any *two* of the following : 2 × 2 = 4

যে কোন দুটি বিষয়ে সংক্ষিপ্ত টীকা লিখুন :

वशिष्ठाप्रमाधिगमन, सञ्जीवनी, सुरभि, सुदक्षिणा ।

7. Translate into Bengali or English any *one* of the following verses : 1 × 6 = 6

যে কোন একটি শ্লোকের বাংলা অথবা ইংরেজি অনুবাদ করুন :

a) तं सन्तः प्रोतुमर्हन्ति सदसद्व्यक्तिहेतवः ।
हेमः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिः श्यामिकाऽपि वा ॥

b) लोकान्तरसुखं पुण्यं तपोदानसमुद्भवम् ।
सन्ततिः शुद्धवंश्या हि परत्रेह च शर्मणे ॥

8. Explain with reference to the context any *one* of the following : 1 × 8 = 8

নিম্নলিখিত যে কোন একটির সপ্রসঙ্গ ব্যাখ্যা লিখুন :

a) अथवा कृतवागद्वारे वंशेऽस्मिन् पूर्वसूरिभिः ।

मणौ वज्रसमुत्कीर्णं सूत्रस्येवास्ति मे गतिः ॥

b) ज्ञाने मौनं क्षमा शक्तौ त्यागे श्लाघाविपर्ययः ।

गुणा गुणानुबन्धित्वात्तस्य सप्रसवा इव ॥

UNIT - III

(Marks : 20)

9. a) Give the resulting forms of any six of the following : 6 × 1 = 6
 নিম্নলিখিত যে কোন ছয়টির পরিণত রূপ লিখুন :
i) ত্যজ্ + তব্য	ii) শ্রু + যত্
iii) গ্রহ্ + ক্ত্বাচ্	iv) আ-গম্ + ল্যপ্
v) ত্যজ্ + তুমুন্	vi) ইষ্ + শত্
vii) বৃধ্ + শানচ্	viii) পচ্ + ক্ত
ix) লভ্ + ঘজ্	x) কৃ + ক্তিন্
xi) গম্ + ল্যুট্	xii) কুম্ভ-কৃ + অণ্ ।
- b) Substitute single words for any six of the following : 6 × 1 = 6
 নিম্নলিখিত যে কোন ছয়টি এক কথায় প্রকাশ করুন :
i) সভায়াং সাধু:	ii) ঋষিণা প্রোক্তম্
iii) মহতো ভাব:	iv) মীমাंसাম্ অধীতে
v) বন্ধুনাং সমূহ:	vi) বিষ্ণু: অস্য দেবতা
vii) গর্গস্য অপত্যং পুমান্	viii) মুক্তা এব
ix) দ্বারে নিযুক্ত:	x) শিখা অস্তি যস্য
xi) গো: বিকার:	xii) গ্রামে ভব: ।
- c) Name and expound the *Samāsa* in any four of the following : 4 × 2 = 8
 নিম্নলিখিত যে কোন চারটির ব্যাসবাক্যসহ সমাস লিখুন :
i) যথাশক্তি	ii) কৃষ্ণাশ্রিত:
iii) স্নাতানুলিপ্ত:	iv) পুরুষব্যগ্র:
v) ষাণ্মাতুর:	vi) অষ্টাধ্যায়ী
vii) হস্তপাদম্	viii) ভূতপূর্ব:
ix) দেশান্তরম্	x) প্রভাব: ।

UNIT - IV

(Marks : 10)

10. Translate any one of the following passages into Bengali or English : 1 × 10 = 10
 নিম্নলিখিত অনুচ্ছেদগুলির যে কোন একটির বাংলা অথবা ইংরেজি অনুবাদ করুন :
- a) একদা কশিচ্ শ্বা মুখেণ মাংসখণ্ডমেকমাदाय नदीतीरस्य पथि अगच्छत् । तदा नदीजले पतितं स्वप्रतिविम्बमालोक्य स मनसि अचिन्तयत् — अयमपरः कश्चित् श्वा मांसखण्डमादाय गच्छति इति । अथ लोभपरवशः स तत् मांसखण्डमपि आप्तुं नदीजले पतितः । ततः यदा स मुखव्यादानं कृतवान् तदा तस्य मुखस्थितं मांसखण्डमपि जले पतितं नदीस्रोतसा च नीतम् ।
- b) कस्मिंश्चिद् ग्रामे सपत्नीकः कश्चित् ब्राह्मणः एकस्मिन् कुटीरे वसति स्म । अस्य ब्राह्मणस्य पत्नी अतीव कलहप्रिया आसीत् । तस्याः कलहभयात् वायसा अपि गृहोपरि नोपविशन्ति स्म । एकदा तस्याः कलहज्वालामसहमानः स ब्राह्मणः गृहं परित्यज्य वनं प्रस्थितः । वने कस्यचिद् वृक्षस्याधः उपविष्टः स ब्राह्मणः रोदितिस्म ।

(OLD SYLLABUS)

UNIT - I

(Marks : 40)

Answer any one of the following questions :

1 × 12 = 12

নিম্নলিখিত প্রশ্নগুলির যে কোন একটির উত্তর দিন :

a) Sketch the character of 'বিদূষক' as found in the drama 'AbhijñānaŚakuntalam'.

What is the name of the Vidūṣaka in the drama 'AbhijñānaŚakuntalam' ?

'অভিজ্ঞানশকুন্তলম্' নাটকের বিদূষক চরিত্র অঙ্কন করুন । 'অভিজ্ঞানশকুন্তলম্' নাটকে বিদূষকের নাম কি ?

b) What is the importance of introducing the 'Elephant scene' at the end of the act I of the drama 'AbhijñānaŚakuntalam' ? How does the scene influence later development of the drama ?

'অভিজ্ঞানশকুন্তলম্' নাটকের প্রথম অঙ্কের শেষে হস্তীদৃশ্যের অবতারণার গুরুত্ব কি ? পরবর্তী নাটকীয় অগ্রগতির ক্ষেত্রে এই দৃশ্য কতখানি প্রভাব বিস্তার করেছে ?

c) Sketch the character of Kaṇva as in the drama 'AbhijñānaŚakuntalam' of Kalidāsa.

কালিদাসের 'অভিজ্ঞানশকুন্তলম্' নাটকে বর্ণিত কণ্ণের চরিত্র অঙ্কন করুন ।

Answer any four of the following questions :

4 × 2 = 8

নিম্নলিখিত যে কোন চারটি প্রশ্নের উত্তর দিন :

a) What was the season when the drama 'AbhijñānaŚakuntalam' was first enacted ? Name the metre in which the Nāndī sloka of this drama is composed.

'অভিজ্ঞানশকুন্তলম্' নাটক কোন্ ঋতুতে প্রথম অভিনীত হয়েছিল ? এই নাটকের নান্দী শ্লোকটি যে ছন্দে রচিত হয়েছে, তার নাম বলুন ।

b) दूरीकृता: खलु गुणैरुद्यानलता वनलताभिः' — Who stands for 'उद्यानलता' and for 'वनलता' ?
উদ্যানলতা কে ? বনলতাই বা কে ?

c) Why did Maharsi Kaṇva go to Somatirtha ?

মহর্ষি কণ্ণ সোমতীর্থে কেন গিয়েছিলেন ?

d) What type of tax was paid to the king by the hermits ?

অরণ্যবাসী ঋষিরা রাজাকে কিরূপ কর প্রদান করতেন ?

e) For that reasons Kaṇva is known as the father of Śakuntala ?

কি কারণে কণ্ণ শকুন্তলার পিতা বলে পরিচিত হয়েছেন ?

f) "रक्षितव्या खलु प्रकृतिपेलवा प्रियसखी"— Why does the questions of protection arise ?
Mention the incident.

"রক্ষিতব্য খলু প্রকৃতিপেলবা প্রিয়সখী"— রক্ষা করার প্রশ্ন উঠেছে কেন ? ঘটনাটি উল্লেখ করুন ।

g) The arrow being retracted by Dusyanta what benediction is made by the Seer ?

দুস্যন্ত শর সংবরণ করে নেওয়ার পর ঋষি কি বলে আশীর্বাদ করেছেন ?

3. Translate into Bengali or English any one of the following :

1 × 6 = 6

যে কোন একটির বাংলা অথবা ইংরাজী অনুবাদ করুন :

a) यास्यत्यद्य शकुन्तलेति हृदयं संस्पृष्टमुत्कण्ठया

कण्ठः स्तम्भितबाष्पवृत्तिकलुषश्चिन्ताजडं दर्शनम् ।

वैक्लव्यं मम तावदीदृशमिदं स्नेहादरण्यौकसः

पीड्यन्ते गृहिणः कथं नु तनयाविश्लेषदुःखैर्नवैः ॥

b) सरसिजमनुविद्धं शैवलेनापि रम्यं मलिनमपि हिमांशोर्लक्ष्म लक्ष्मीं तनोति ।

इयमधिकमनोज्ञा वल्कलेनापि तन्वी किमिव हि मधुराणां मण्डनं नाकृतीनाम् ॥

4. Explain with reference to the context any one of the following :

1 × 8 = 8

যে কোন একটি শ্লোকের সপ্রসঙ্গ ব্যাখ্যা করুন :

a) इदं किलाव्याजमनोहरं वपुः तपःक्षमं साधयितुं य इच्छति ।

ध्रुवं स नीलोत्पलपत्रधारया शमीलतां छेतुमৃषिर्व्यवस्यति ॥

b) अर्थो हि कन्या परकीय एव तामद्य संप्रेष्य परिग्रहीतुः ।

जातो ममायं विशदः प्रकामं प्रत्यर्पितन्यास इवान्तरात्मा ॥

5. Amplify any one of the following :

1 × 6 = 6

যে কোন একটির ভাবসম্প্রসারণ করুন :

a) अज्ञात-हृदयेष्वेवं वैरीभवति सौहृदम् ।

b) न प्रभातरलं ज्योतिरूदेति वसुधातलात् ॥

OR / অথবা

Write short notes on any two of the following :

যে কোন দুটি বিষয়ে সংক্ষেপে টীকা লিখুন :

काश्यपः, नान्दी, सूत्रधारः, त्रिशंकुः ।

UNIT - II

(Marks : 30)

6. a) Describe the characteristic features of the king of Raghuvamśa. Delineate the character of 'Dilīpa' as reflected in 1st Act of Raghuvamśam. 10

রঘুবংশের রাজাদের চারিত্রিক বৈশিষ্ট্য বর্ণনা করুন । রঘুবংশের প্রথম সর্গে প্রতিফলিত দিলীপের চরিত্র অঙ্কন করুন ।

OR / অথবা

b) What do you mean by Epic ? Discuss briefly whether Raghuvamśa is an Epic or not ? 10

মহাকাব্য বলতে কি বোঝেন ? রঘুবংশকে কি মহাকাব্য বলা যেতে পারে ? সংক্ষেপে আলোচনা করুন ।

Answer any *three* questions in brief :

3 × 2 = 6

যে কোনও তিনটি প্রশ্নের সংক্ষিপ্ত উত্তর দিন :

a) Who was Vasistha ?

বশিষ্ঠ কে ছিলেন ?

b) Who is the first person of royal family of the earth ? Give a short description about him.

পৃথিবীর রাজকুলের আদিপুরুষ কে ? তাঁর সংক্ষিপ্ত পরিচয় দিন ।

c) "स पिता पितरस्तासां केवलं जन्महेतवः" — Who is the father and why ?

"स पिता पितरस्तासां केवलं जन्महेतवः" — कাকে केन पिता बना হয়েছে ?

d) "वुबुधे न बुधोपमः" — Who is बुधोपमः ? What did he not understand ?

"वुबुधे न बुधोपमः" — बुधोपम কে ? তিনি কি বুঝতে পারলেন না ?

e) Why did king Dilipa go to the hermitage of Vāsistha ?

কি উদ্দেশ্যে মহারাজ দিলীপ বশিষ্ঠের আশ্রমে গিয়েছিলেন ?

f) What is the source of Raghuvamśa ? How many Sargas are there ?

রঘুবংশের উৎস কি ? এখানে কটি সর্গ আছে ?

Translate into Bengali or English any *one* of the following :

1 × 6 = 6

বাংলা অথবা ইংরাজীতে যে কোন একটির অনুবাদ করুন :

a) व्यूढोरस्को बृषस्कन्धः शालप्रांशुर्महाभुजः ।

आत्मकर्मक्षमं देहं क्षात्रो धर्म इवाप्रितः ॥

b) प्रजानां विनयाधानाद् रक्षणाद् भरणাদपि ।

स पिता पितरस्तासां केवलं जन्महेतवः ॥

Explain with reference to the context any *one* of the following :

1 × 8 = 8

নিম্নলিখিত যে কোন একটির সপ্রসঙ্গ ব্যাখ্যা করুন :

a) त्यागाय सम्भृतार्थानां सत्याय मितभाषिणाम् ।

यशसे विजिगोषूणां प्रजायै गृहमेधिनाम् ॥

b) ललाटोदयमाभुग्नं पल्लवस्निग्धपाटला ।

विभ्रती श्वेतरोमाङ्कं सन्ध्येव शशिनं नवम् ॥

UNIT - III

(Marks : 20)

10. a) Give the resulting forms of any *five* of the following : 5 × 1 = 5
 যে কোন পাঁচটির পরিণত রূপ লিখুন :
i) অদ্ + ক্ৰুবা	ii) সম্ - দিহ্ + ল্যপ্
iii) দা + তুমুন্	iv) অধি-ই-শানচ্
v) অস্ + শতৃ	vi) লিহ্ + ক্ত
vii) পা + সন্ + উ	viii) ভিক্ষ্ + উ
ix) গম্ + ল্যুট্	x) রু + অপ্ ।
- b) Substitute single words for any *five* of the following : 5 × 1 = 5
 নিম্নলিখিত যে কোন পাঁচটি এককথায় প্রকাশ করুন :
i) শোভনা দন্তা যস্যা: সা	ii) পাণী চ পাদৌ চ
iii) মৃগং বিধ্যতি য: স:	iv) কুত্সিত: পন্থা:
v) পুষ্পং ধনুর্য়স্য স:	vi) জনকস্য অপত্যং স্ত্রিয়াম্
vii) শ্রোতুমিচ্ছতি	viii) শব্দং করোতি
ix) দূরং করোতি	x) পরস্মিন্ অহনি ।
- c) Name and expound the *Samāsa* in any *five* of the following : 5 × 2 = 10
 নিম্নলিখিত যে কোন পাঁচটির ব্যাসবাক্যসহ সমাস লিখুন :
i) সমক্ষম্	ii) বাঙ্নিপুণ:
iii) রাজহংস:	iv) সত্যবাদী
v) সরসিজম্	vi) পুরুষব্যগ্র:
vii) শোকানল:	viii) সসাহ:
ix) দম্পতী	x) দণ্ডাদণ্ডি ।

UNIT - IV

(Marks : 10)

11. Translate any *one* of the following passages in English or Bengali : 10
 নিম্নলিখিত অনুচ্ছেদগুলির যে কোন একটি ইংরাজী অথবা বাংলায় অনুবাদ করুন :
- a) तीर्थस्थानेषु उत्कलदेशस्यं पुरीमन्दिरमन्यतमम् । तत्र प्रवेशाय न कोऽपि अयोग्यो मन्यते । ब्राह्मणो वा शुद्रो वा उभावपि भगवद्दृष्टौ तुल्यौ । देवदर्शनार्थं सर्वेषामबाधगतिः । पुरा किल तत्र शूद्राणां प्रवेशाय अनुमतिर्नावर्तत । सङ्कीर्णमनसां रूढिवादिनां ब्राह्मणानां तत्र स्वेच्छाचार आसीत् । एकदा कश्चिच्छूद्रस्तत्रत्यान् पुरोहितान् अवदत् , विप्रवरा: ! अहं श्रीजगन्नाथस्य दर्शनप्रार्थी । एतानि निजोद्यानस्य प्रथमोत्पन्नारिकेलानि भगवते अर्पयितुकाम: ।
- b) संस्कृतभाषा पुराकाले सर्वसाधारणजनानां वागव्यवहारभाषा आसीत् । तत्रेदं श्रूयते यत् पुरा कोऽपि नरः काष्ठभारं स्वशिरसि निधाय काष्ठं विक्रेतुमापणं गच्छति स्म । मार्गे नृपस्तेनामिलदपृच्छच्च, भो ! भारं बाधति ? काष्ठभारवाहको नृपं तत्रश्रोत्तरस्य प्रसङ्गेऽवदत् , भारं न बाधते राजन् ! यथा बाधति बाधते । अनेनेदं सुतरामायाति यत् प्राचीनकाले भारतवर्षे संस्कृतभाषा साधारणजनानां भाषा आसीदिति ।